

ביאורים

בפרקים הראשונים של התורה אנו מוצאים תופעה מעניינת. בורא העולם נקרא בשמות שונים, פעם 'אלוהים', ופעם שם 'הויה', ולעיתים שני השמות מופיעים יחד. מהו פשר העניין? זה? השמות השונים של האלוה מבטאים הנהגות שונות. משמעותו של שם 'אלוהים' הוא בעל הכוחות. אל פירושו כוח. 'אלוהים' פירושו מי ששולט על הכוחות כולם. שם 'הויה' לעומת זאת הוא שמו העצמי של הקב"ה. למשל יכול האדם להיקרא 'ראובן הנגר'. ראובן זהו שמו הפרטי. נגר זהו שם המתאר את פעולותיו. כך שם 'הויה' זהו שמו של הקב"ה ואילו 'אלוהים' זהו תיאור פעולותיו. לאור הסבר זה מבאר הר"ן את חילופי השמות בתחילת התורה. בששת ימי בראשית, שבמהלכם נבראו דברים חדשים, נכתב שם 'אלוהים'. זהו השם המבטא את היותו בעל הכוחות ולכן יכול לחדש בריאה חדשה. מסוף מעשה בראשית עד גירוש האדם מגן עדן כתוב השילוב בין שם 'אלוהים' לשם 'הויה'. לא היה צריך לחדש שום דבר חדש, ולכן מספיק לננות את הקב"ה בשמו ולא צריך תואר נוסף. מאידך, באופן טבעי היה האדם צריך למות אך בגלל שנפשו דבקה בשם יתברך התחדשה מציאותו של חיי נצח, ולכן שם 'אלוהים' הופיע. לאחר שחטא האדם נזכר רק שם 'הויה' מכיוון שהאדם גורש מגן עדן וגרם לעצמו לחיות חיי טבע בעלי מוות. זוהי הסיבה מדוע לא נצרכה ההנהגה של 'אלוהים' שבאור ומחדש, מכיוון שהכל פועל לפי טבעו. לאחר שסיים הר"ן לבאר את סדר בריאת העולם וחסא אדם הראשון, הוא מקשה מדוע בכלל התורה התחילה בסיפורים אלו ולא במצוות וחוקים? הר"ן עונה שסיפור בריאת העולם הוא הבסיס לכל האמונה היהודית. אם נאמר שהקב"ה היה מוכרח לברוא את העולם אין מקום למערכת מוסרית. הקב"ה ברא את העולם ברצונו החופשי. ידעיה זו יוצקת תכלית ומשמעות לבריאת העולם. אין אדם חכם עושה מעשים לחינם וודאי שבאור העולם ברא את הכל לצורך מטרה שצריכה להתממש. כמו כן, אנו למדים שהעולם כולו כחומר בידי של היוצר, הקב"ה, ואין הטבע שולט שלטון ללא מצרים. סיפור חטא האדם הראשון מלמד אותנו שיש קיום לנפש גם ללא הגוף. שאם לא כן היה צריך להיות שככל שהגוף יתחזק יהיה קשר חזק בינו לבין הנשמה. אך בסיפור חטא אדם הראשון ראינו שלמרות שעץ הדעת חזק את הגוף, הוא גרם להחלשת הקשר בין הגוף לנשמה ולהבאת המיתה על האנושות. מכאן שיש קיום לנפש לאחר יציאתה מן הגוף, וממילא הדבר מעיד על מציאות העולם הבא. התורה רמזה בסיפור זה על העולם הבא. לעומת זאת פירטה בפסוקים רבים על השכר בעולם הזה. נשאלת השאלה מדוע התורה לא הזכירה בהרחבה את השכר העיקרי שהוא בעולם הבא, אלא כתבה בעיקר את השכר של העולם הזה? הר"ן מבאר שיש חידוש הרבה יותר גדול לתת שכר בעולם הזה, משתי סיבות: א. אם בזכות הדבקות בה' אדם זוכה לשפע אלוהי בעודו כאן בעולם הזה, למרות שהוא נמצא בתוך גוף שמונע ממנו להדבק בה' בשלמות, ודאי וודאי שיוכה לשכר גדול כאשר יסתלק מן העולם ויהיה ללא הגוף המונע להיבדק בה'. ב. רק תורת ה' הבטיחה שכר גשמי לשומרי המצוות. דבר זה מעיד על אמינות התורה מכיוון שזהו דבר שניתן לראותו במוחש. זאת לעומת הדתות האחרות שהבטיחו שכר רק בעולם הבא, שזהו דבר שלא ניתן להוכיחו. דבר זה מעיד על ההבדל המהותי שקיים בין תורת ה' לבין שאר האמונות הכוזבות.

הרחבות

• הקשר בין שתי המטרות שבסיפור הבריאה

הניח זה על צד הספור. הר"ן מסביר שהיו שתי סיבות להבאת סיפור הבריאה בתחילת התורה: א. ללמדנו שהעולם מתנהל "על צד הרצון הפשוט". ב. על מנת שנכיר את יעודי העולם הבא. ייתכן ובין השתיים קשר מהותי היוצר למעשה תכלית אחת. שהרי מהי התועלת בידיעה שה' מנהל את העולם על פי רצונו הפשוט, אם איננו יודעים מהו רצונו. בכתבי הרמח"ל אנו מוצאים כי עיקר רצון ה' בבריאה היה לברוא את העולם הבא, שהוא זמן השכר, ולא את העולם הזה, שהוא זמן העבודה (ראה למשל דרך ה' ב, ב, א). על רקע דבריו נוכל להסיק, שאם העולם מתנהל רק על פי הרצון הפשוט של ה' - הרי חובה שנאמין ושנבטח שהעולם מתקדם כל הזמן לקראת בואו של העולם הבא. בדרך דומה קישר הסמ"ק את שני הדברים, אלא שאת דבריו כתב על יציאת מצרים: "מה שאמרו חכמים ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו: 'צפית לישועה?' [שבת לא.], והיכן כתיב מצוה זו? ... דכתיב: 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו' [שמות כ, ב]... הכי קאמר (כך הוא אומר): 'כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם' [מצוות עשה א]. בדבריו מבואר כי ההשלכה החשובה ביותר מכך שנכיר את יכולתו העצומה של ה' - שנדע שהוא יגאלנו.

שאלות לדין

כפי "אלהים" פרושו: בעל הפחות? - האם זו תמיד כוונתנו כאשר אנו מזכירים שם זה? כיצד ייתכן שעניין מהותי כל כך כמו העולם הבא לא הוזכר בתורה בגלל דתות אחרות? האין זה מוזר?

חזרה למנהג הטבעי

והנה עתה נשאר העולם אחרי זה° כלו על טבעו וענינו, לא נתחדש בו דבר, אבל נקבע על המנהג הטבעי הפשוט. ומפני זה תמצא ב"מעשה בראשית"° כלו שם "אלהים" לבד, מפני שהוא מחדש הכחות או מוציא אותם מן הכח אל הפעל במה שלא יספיק בו המנהג הטבעי, כי "אלהים" פרושו: בעל הכחות. ותמצא כל זמן היות האדם° בגן עדן צרוף השם המיוחד° עם שם "אלהים", כי בעת ההיא רב הענין היה על טבעו° ומתקנתו, ואמנם, היה צריך° לאיזה כח יותר מן הענין הטבעי, והוא: שיתקיים האדם לעד בחפץ אלהים מצד הדבק הנפש בה' יתברך וכמו שבארנו. אבל אחרי שגרש האדם מגן עדן והיו חיייו כפי מזגו וטבעו, לא זולתם°, מאשר לא נתחדש שום כח על הענין הטבעי, לא הזכיר אחר כך כי אם "ה'", אשר הוא שם העצם, כי כחות הבריאה בעת ההיא נחו ונשקטו.

והנה הניח נותן התורה יתברך זה הספור כלו בתחלת תורתו, כי פאשר° בונה הבנין יצטרך לבנות תחלה היסוד אשר עליו יסד, כן בתחלת התורה הניח היסוד אשר נבנתה עליו התורה, והוא: שאין עניני העולם על צד החיוב°, אבל° על צד הרצון הפשוט, וכי הוא° בכללו ביד ה' יתברך כחומר ביד היוצר. ולזה, עם היות° שלא באו בעניני המצוות יעודי העולם הבא לסבות נזכרים, הניח זה° על צד הספור°. והוא: שכבר באר לנו ענין אדם הראשון שאין קיום הנפש מצד קיום הגוף עד שיתחייב° שכאשר יפסד הגוף תפסד הנפש, שלו היה כן, היה מתחייב שכל מה שיתחזק הגוף ומזגו וכלותיו - שימשך החבור אשר בין הנפש והגוף, ונראה הענין בהפך, כי הנה פרי עץ הדעת היה משפסו להבריאה הגוף וכלותיו פאשר שפסטה האשה, והיה משפסטה צורך, ועם כל זה, מצד שהבריאה הגוף, השחית המשך קשר הנפש בגוף.

הנה נגלה אם כן, שהגוף וכלותיו אינם נותנים קיום והעמדה לנפש, אבל מחשיכים לחותיה, עד שראוי, שכאשר יפסד המונע, תהיה אז הנפש יותר שלמה. וכל יעודי התורה שבאו בענינים גופניים° - על זה הצד°, שאם יראה לחוש שיש לאדם דבקות בענין האלהי והוא עומד בענין מונע אותו מהשיגו שהוא גוף, אין ספק שיהיה מבטח להיות הדבקות שלם כפי מה שאפשר פאשר יוסר המציק המונע°. מצד זה°, שאין ספק שהאמונות° בזמנים ההם היה ענינם נוהג על הדרך שנוהג מנהג משפס האמונות אשר אנחנו בתוכם, רצוני לומר: שהיו כלן מבטיחות על הגמול העתידי לנפש אחרי הפרדה מהגוף, והיו מרחיקים עדיהם°, כי מצד שלא היו נוחלים האמת לא היו יכולים לתת אות קרוב ומוחש, וכשבאה תורתנו בין אותן האמונות, כמו שנבדלה מהן במעלה, כן הבדלו יעודיה, כלומר: שאמנה אותם, מה שלא היו הם יכולים לאמת.

וכמו שהיה יסוד התורה ענין יציאת מצרים, שעל ידו נראה שהענין האלהי דבק בנו, מה שלא יכלו החרטמים לעשות, אבל נלאו ברב עצתם, כן המשיכה יעודיה בענין שיראה עין בעין, שהענין הוא לא תוכל תורה אחרת ליעד, ולו הבטיחה על גמול הנפש אחרי המנות, נראה היא ויתר התורות שוות, ולא תודע אליה בענין יעודיה מעלה עליהן, כי אחרי היות כלן מבטיחות על דבר בלתי מוחש, היתה כל אחת יכולה להתחזק ולומר שהאמת אמת. והוא מה שאמר (דברים ד טו): "ושמרתם ועשיתם כי הוא חקמתכם וגו', ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים" וגו'.

אחרי זה - שנענש וגורש האדם מגן עדן. **ב"מעשה בראשית"** - בפרשיית ששת ימי הבריאה. **במה שלא יספיק** - שם אלוהים נזכר כאשר מדובר בבריאה חדשה, שאינה יכולה להתפתח מאליה בדרך הטבע. **כל זמן היות האדם וכו'** - מסוף "מעשה בראשית" עד שגורש מגן עדן. **השם המיוחד** - שם הויה. **טבעו** - ללא צורך בבריאה מחדשת, ולכן מופיע שם הויה. **אמנם, היה צריך** - ולכן מופיע שם אלוהים. **לא זולתם** - בלבד. **כאשר** - כמו. **על צד החיוב וכו'** - לא מוכרח שיהיה עולם, העולם קיים רק מצד רצונו של ה'. **אבל** - אלא. **הוא** - העולם. **ולזה, עם היות** - ולכן למרות. **הניח זה** - רמז ליעודי העולם הבא. **צד הספור** - בדרך הסיפור על האדם בגן עדן. **שיתחייב** - מוכרח להיות. **שבאו בענינים גופניים** - התורה מבטיחה שכר גשמי, כגון: גשם ובראות. **על זה הצד** - מהשכר הגשמי ניתן להסיק את יעודי העולם הבא. **והוא עומד בענין** - והוא נמצא במצב. **יוסר המציק המונע** - שהנפש מתנתקת מהגוף. **מצד זה** - טעם נוסף. **האמונות** - של הדתות הזרות. **מרחיקים עדיהם** - הבטחה לעתיד רחוק ולכן לא ניתן לבחון את נכונותה.

התורה פותחת בכך מפני שהו יסוד התורה

יעודי התורה בענינים גופניים

עדיפות ייעודי התורה על ייעודי דתות אחרות